

L'aprenentatge al llarg de la vida

Antoni Badia Garganté
Ruth Brancard
Mark A. Clarke
Carles Monereo Font
Juan Ignacio Pozo Municio

PID_00192499

Material docent de la UOC

Antoni Badia Garganté

Estudis de Psicologia i Ciències de l'Educació. Universitat Oberta de Catalunya.

Ruth Brancard

School of Education & Human Development. University of Colorado Denver.

Mark A. Clarke

School of Education & Human Development. University of Colorado Denver.

Carles Monereo Font

Departament de Psicologia Bàsica, Evolutiva i de l'Educació. Universitat Autònoma de Barcelona.

Juan Ignacio Pozo Municio

Departament de Psicologia Bàsica. Universitat Autònoma de Madrid.

L'encàrrec i la creació d'aquest material docent han estat coordinats pel professor: Antoni Badia Garganté (2012)

Primera edició: setembre 2012

© Antoni Badia Garganté, Ruth Brancard, Mark A. Clarke, Carles Monereo Font, Juan Ignacio Pozo Municio

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2012

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Eureka Media, SL

Dipòsit legal: B-21.573-2012

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Introducció

L'aprenentatge al llarg de la vida. Un enfocament psicoeducatiu basat en la identitat humana

L'etiqueta d'*aprenentatge al llarg de la vida*, que dóna títol a aquesta obra, s'ha relacionat en els últims quinze anys amb contribucions molt diverses sobre un mateix tema: els processos de construcció de coneixement que duen a terme els éssers humans al llarg de la seva existència. Aquestes aportacions s'han fet des de punts de vista tant acadèmics com aplicats, i des de camps de coneixement tan diferents com les ciències polítiques, les ciències del treball, la sociologia, les tecnologies de la informació i la comunicació, o la pedagogia.

És sorprenent que, malgrat l'evident relació entre aprenentatge i psicologia de l'educació, paradoxalment hi hagi una nul·la tradició en l'abordatge d'aquest tema des d'un enfocament plenament psicoeducatiu, des del qual es puguin establir relacions entre exercir algun tipus d'influència educativa i construir coneixement en períodes de la vida que vagin més enllà de l'època escolar.

Suposem que la falta d'estudis en aquest àmbit s'ha degut, en gran part, al fet que en els últims trenta anys la psicologia de l'educació s'ha dedicat primordialment a generar coneixement, en primer terme, sobre contextos educatius formals, en què el qui aprenia no era, en general, un adult, i, en segon terme, sobre contextos d'educació familiar.

Principalment per aquesta raó, fins a èpoques recents la psicologia de l'educació no ha disposat de marcs conceptuals o metodològics útils per a estudiar com els adults construïen coneixement fora de l'educació formalitzada, en quins contextos es construïa aquest coneixement, i de quina manera s'utilitzava per a resoldre els problemes de la vida quotidiana, de manera competent.

Per aquesta raó, actualment encara no es disposa, almenys al nostre país, d'un marc teòric i metodològic ben estructurat i compartit per gran part de la comunitat acadèmica que expliqui el perquè, el com i el quan els adults construïen i usen el coneixement en escenaris educatius tan diversos com la vida en família, el món professional, la vida social i cultural en qualitat de ciutadà, o els moments d'oci i temps lliure.

Considerem que actualment una de les propostes conceptuals i metodològiques més prometedores per a estudiar el tema, des d'un punt de vista psicoeducatiu, està guiada pel concepte d'*identitat humana* (Monereo i Pozo, 2011). Pensem que l'ús d'aquesta "etiqueta" conceptual per a explicar l'aprenentatge al llarg de la vida té avantatges innegables.

Tal com indiquen els autors esmentats en relació amb l'enfocament psicoeducatiu, la identitat pot emmarcar satisfactòriament l'estudi de l'aprenentatge al llarg de la vida perquè permet identificar quins aspectes de l'ésser humà canvien al llarg de la seva existència, possibilita analitzar quins són els processos de canvi (processos d'aprenentatge) que poden explicar com es va modificant, i aporta instruments metodològics per a estudiar aquests processos de canvi i transformació humana i intervenir-hi.

Un altre avantatge digne d'esment, respecte d'altres aproximacions teòriques, és que possibilita estudiar contextos socials i situacions no estrictament educatives que són susceptibles de tenir un impacte innegable en l'aprenentatge al llarg de la vida. En contraposició amb els contextos educatius escolars, aquestes situacions socials es caracteritzen perquè no tenen una intenció educativa explícita, perquè no tenen un docent o expert clarament definit en aquest rol que exerceixi influència educativa sobre l'aprenent, i perquè no tenen un currículum manifest de referència que s'hagi d'aprendre i d'avaluar.

Hem d'admetre que, ara com ara, encara som lluny de poder presentar un marc teòric i metodològic coherent, estructurat i unificat, que relacioni la identitat humana i l'aprenentatge al llarg de la vida. No obstant això, hi ha prou propostes, des de la psicologia de l'educació, que tenen com a objectiu caracteritzar els tres aspectes esmentats sobre la identitat humana. L'obra que segueix aquesta introducció exposa tres maneres diferents d'explicar l'aprenentatge (i l'ensenyament) al llarg de la vida, des d'aquesta òptica.

En el primer mòdul, escrit per J. I. Pozo, es posa en relleu que la perspectiva cognitiva relaciona la identitat humana amb l'aprenentatge al llarg de la vida. Aquesta relació s'estableix definint el concepte que l'autor anomena *el jo representat*, caracteritzant les demandes i els processos d'aprenentatge al llarg de la vida i exemplificant diverses maneres d'intervenir des d'una perspectiva psicoeducativa basada en el canvi cognitiu dels éssers humans.

En el segon mòdul, A. Badia i C. Monereo presenten la perspectiva dialògica aplicada a l'estudi de la construcció de la identitat humana al llarg de la vida. D'entrada, els autors fonamenten conceptualment les principals característiques de l'enfocament dialògic i, a continuació, apliquen aquesta perspectiva per caracteritzar la construcció de la identitat i els processos i els mecanismes dialògics del canvi d'aquesta identitat en individus adults. Acaben el capítol

especificant algunes situacions de canvi de la identitat humana, com es poden interpretar aquests canvis i com es pot intervenir en algun d'aquests canvis, sempre des d'aquest enfocament dialògic.

Finalment, el tercer mòdul, escrit per M. A. Clark i R. Brancard, versa sobre la perspectiva sociocultural de la identitat. En coherència amb aquesta perspectiva teòrica, en l'apartat introductori els autors es presenten a si mateixos emfatitzant les característiques històriques, culturals i socials que han contribuït a forjar la seva identitat. Seguidament, mostren les tradicions principals que sustenten el marc teòric adoptat i, a continuació, defineixen la noció d'*identitat* i en caracteritzen els atributs principals. Acaben el capítol il·lustrant les idees exposades amb alguns casos pràctics, aplicats a escenaris socials diversos.

Els tres mòduls comparteixen una mateixa estructura expositiva que inclou, per aquest ordre, la fonamentació de la perspectiva teòrica adoptada, la definició d'*identitat humana* segons el seu punt de vista, el procés de construcció o modificació d'aquesta identitat humana, ben explicat teòricament entrant a detallar processos i mecanismes de canvi de la identitat, o bé il·lustrant aquests canvis mitjançant exemples concrets en què ocorren aquests canvis.

Com ja deveu haver inferit, pensem que actualment aquests tres enfocaments psicoeducatius són una mostra representativa de la possible diversitat d'aproximacions que es poden fer a l'estudi de l'aprenentatge al llarg de la vida des de la perspectiva de la identitat humana. Evidentment, amb això no s'esgoten, ni de bon tros, les mirades que amb la mateixa legitimitat es poden aproximar a l'estudi del mateix fenomen.

Amb la lectura d'aquesta obra, els interessats en aquest tema podreu comprovar que cada enfocament psicoeducatiu utilitza els seus propis artefactes teòrics i metodològics per a definir la identitat humana i el canvi d'aquesta identitat humana al llarg de la vida. No obstant això, probablement els estudiants també trobareu punts de contacte entre les tres perspectives incloses, que posen de manifest possibles confluències que possibilitin una explicació més completa (i complexa) dels processos d'aprenentatge durant tot el cicle vital. Us animem a treballar en això!

Continguts

Mòdul didàctic 1

La perspectiva cognitiva. La identitat individual

Juan Ignacio Pozo Municio

1. Introducció. Perspectiva cognitiva de la identitat: l'aprenentatge al llarg de la vida com a canvi cognitiu
2. La identitat des de la perspectiva cognitiva: el jo representat
3. Els processos d'aprenentatge i canvi cognitiu al llarg de la vida
4. La intervenció en l'aprenentatge al llarg de la vida: creixement, ajust i reestructuració
5. La formació per a la intervenció en l'aprenentatge al llarg de la vida
6. Bibliografia complementària comentada

Mòdul didàctic 2

La perspectiva dialògica en la construcció de la identitat humana al llarg de la vida

Antoni Badia Garganté i Carles Monereo Font

1. Fonaments de la perspectiva dialògica en la caracterització de la identitat humana
2. La identitat humana des de la perspectiva dialògica i l'aprenentatge al llarg de la vida
3. Processos i mecanismes dialògics de canvi de la identitat en subjectes adults
4. Escenaris, moments o situacions de canvi de la identitat humana
5. Bibliografia complementària comentada

Mòdul didàctic 3

Una perspectiva sociocultural de la identitat

Ruth Brancard i Mark A. Clarke

1. Presentació
2. Història/tradicions intel·lectuals
3. Definició d'identitat
4. Conceptes bàsics
5. Casos il·lustratius